Emberi jogok

Érvényesülésének helyzete a hazai büntetés-végrehajtási intézetekben

A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának tájékoztatója a Magyar Országgyűlés emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottsága 2000. május 17-ei, a Fővárosi Bv. Intézetben tartott ülésén.

Tisztelt emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság!

Engedjék meg, hogy a korábban írásban Önök részére megküldött általános tájékoztatást a következőkkel egészítsem ki:

I.

Az emberi jogok érvényesülésének történeti, jogi alapjai a magyar büntetés-végrehajtásban

Az emberi jogok és az emberhez méltó büntetés-végrehajtás kialakításának minimális garanciái a II. világháború után nemzetközi egyezményekben, szabályokban jelentek meg. Így az 1966. december 16-i *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának* 10. cikke tartalmazza az elvi követelményeket. E szerint a szabadságuktól megfosztott személyekkel emberségesen és az emberi személyiség veleszületett méltóságának tiszteletben tartásával kell bánni. Továbbá, a büntetés-végrehajtási rendszerben olyan bánásmódot kell alkalmazni, melynek alapvető célja az elítéltek javítása és a társadalomba való beilleszkedésük elősegítése. Az ENSZ ezen egyezségokmányát hazánk az 1976. évi 8. sz. törvényerejű rendelettel ratifikálta. Ennek értelmében Magyarország elismerte az ENSZ ellenőrző mechanizmusa egyik formájaként az Emberi Jogi Bizottság illetékességét arra, hogy a személyektől származó jogsértésekre vonatkozó bejelentéseket megvizsgálja.

Az európai államok büntetés-végrehajtási jogára és gyakorlatára azonban az Európa Tanács legjelentősebb okmánya, az 1950. november 4-i *Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Európai Egyezménye*, valamint a megfelelő ellenőrző szervezetek Strasbourgban történő létesítése, és az *Emberi Jogok Európai Bíróságának* ítélkezési gyakorlata hatott alakítólag. Az Európai Egyezménynek a büntetés-végrehajtásra vonatkozó központi szabályozása a 3. cikkben található meg. Ennek értelmében senkit sem szabad kínzásnak, embertelen vagy megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni. Azon fogvatartottaknak, akik úgy érzik, hogy emberi jogaik csorbát szenvedtek, az egyezmény 25. cikke szerint egyéni panaszra van lehetőségük, amely közvetlen utat nyit – az összes belső állami jogvédelmi lehetőség kimerítését követően – az Emberi Jogok Európai Bizottságához.

Magyarország az 1993. évi XXXI. sz. törvényben fogadta el és hirdette ki ezt a Rómában kelt Európa Egyezményt és az ehhez tartozó nyolc jegyzőkönyvet.

A kínzás, a kegyetlen, az embertelen vagy megalázó bánásmódot vagy büntetést sok ország belső állami joga, így a hatályos magyar Alkotmány is tiltja. Ezek közül a

kínzás elleni ENSZ Egyezményt hazánk az 1978. évi 3. sz. törvényerejű rendelettel fogadta el és hirdette ki, illetve az 1990. évi LIX. törvénnyel Magyarország elismerte az ENSZ Egyezmény által létrehozott Kínzás Elleni Bizottság illetékességét a kínzás, az embertelen bánásmód alkalmazására vonatkozó panaszok kivizsgálására.

Európában az emberi jogok védelmének strasbourgi rendszerét a kínzás és embertelen vagy lealacsonyító bánásmód vagy büntetés megakadályozására született 1987. november 26-i Európai Egyezmény által létesített Kínzás Elleni Európai Bizottság tevékenységével egészítették ki. A bizottság főként olyan jelenségeknek szentel figyelmet, amelyek az Európai Egyezmény 3. cikke értelmében a szabadságuktól megfosztott személyekkel szemben a kínzás, az embertelen vagy méltatlan bánásmód körébe tartoznak. *A kínzás elleni Európai Egyezményt hazánk az 1995. évi III. sz. törvénnyel fogadta és hirdette ki.* A nemzeti jogrendszerben a büntetés és az intézkedés végrehajtását befolyásolják a fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó egyéb nemzetközi rendelkezések is. Ilyen – a fogvatartottakkal kapcsolatos bánásmód minimális elvárásait tartalmazó – szabályokat a II. világháború után először 1955-ben Genfben a bűncselekmények megelőzéséről és a büntetések keletkezéséről szóló ENSZ Kongresszuson fogadták el, amit az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa 1957-ben elfogadásra és alkalmazásra ajánlott a kormányoknak. Némi módosítással ezt a szabálygyűjteményt fogadta el az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, s ajánlotta tagországai kormányainak figyelmébe az 1973. évi 5. sz. határozatában. A meglévő rendelkezések hiányosságainak kiküszöbölése érdekében egy új változat született az 1973. évi szabályok helyébe. A 100 cikkelyt magában foglaló európai büntetés-végrehajtási minimális szabályokat 1987-ben a 3. sz. határozatban fogadták el. Ezek a börtönszabályok valójában ajánlás jellegűek, nem kényszeríthetők ki, ugyanakkor fontos hatást gyakorolnak a nemzetközi közösségekben a büntetés-végrehajtási rendszerekre. Különösen fontos az ajánlások érvényesülése hazánknak az Európai Unióhoz történő csatlakozása szempontjából.

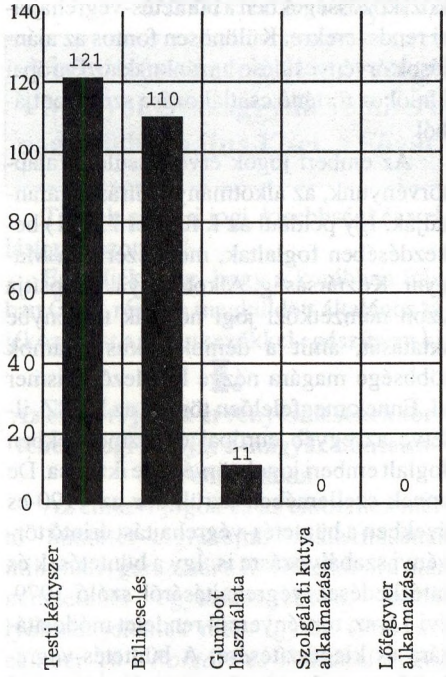
Az emberi jogok érvényesülését alaptörvényünk, az alkotmány előírásai garantálják. Így például az I. fejezet 7. § (1) bekezdésében foglaltak, mely szerint a Magyar Köztársaság Alkotmánya biztosítja azon nemzetközi jogi normák törvénybe iktatását, amit a demokratikus államok többsége magára nézve kötelezően ismer el. Ennek megfelelően történt az ENSZ, illetve az egyéb európai egyezményekben foglalt emberi jogok törvénybe iktatása. De ennek szellemében került sor az 1990-es években a büntetés-végrehajtást érintő törvényi szabályozásra is. Így a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. sz. törvényerejű rendelet módosítására és kiegészítésére. A büntetés-végrehajtás ezen alaptörvénye tartalmazza mind az alkotmányban, mind pedig az egyéb törvényekbe foglalt emberi jogok büntetés-végrehajtáson belüli érvényesülését. Így többek között törvényi szinten került szabályozásra a büntetés-végrehajtás rendje, a fogvatartottak jogai és kötelezettségei, valamint anyagi és egészségügyi ellátása.

Az emberi jogok büntetés-végrehajtás területén történő érvényesülése szempontjából fontos állomásnak tekinthető a büntetés-végrehajtási szervezetről rendelkező 1995. évi CVII. sz. törvény kiadása. Ez a törvény szabályozza többek között a fogvatartottakra vonatkozó bánásmódot, a velük szemben alkalmazható kényszerítő eszközök körét és azok alkalmazásának feltétele-

it. (A kényszerítő eszközök fajtája és alkalmazási gyakorisága az 1. sz. mellékletben).

1. sz. melléklet

A kényszerítő eszközök alkalmazása 1999-ben

A 242 esetből 3 esetben történt jogszerűtlen alkalmazás. Mindhárom testi kényszer volt.

A Magyar Köztársaság Alkotmányában foglalt alapvető jogok az alábbiak szerint érvényesülnek a büntetés-végrehajtás területén.

Az alkotmány 54. § (2) bekezdése szerint *„senkit nem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó bánásnak vagy büntetésnek alávetni, és különösen tilos emberen hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletet végezni."* Az embertelen bánásmód tilalmát a Bv. tvr. 21. §-a az alábbiak szerint fogalmazza meg: *„az elítélt emberi méltóságát tisztelet-ben kell tartani, nem lehet őt kínzásnak alávetni, kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódban részesíteni, rajta orvosi kísérletet vagy a beleegyezése nélkül tudományos vizsgálatot vagy kísérletet végezni."*

Az emberi jogok érvényesülése szempontjából különösen fontos a szabadságuktól megfosztott egyének egészségügyi ellátásának jogszabályokban megfogalmazott biztosítása. Az egészségügyi ellátással kapcsolatos emberi jogok érvényesülése a büntetés-végrehajtáson belül hármas szintű egészségügyi ellátásban realizálódik:

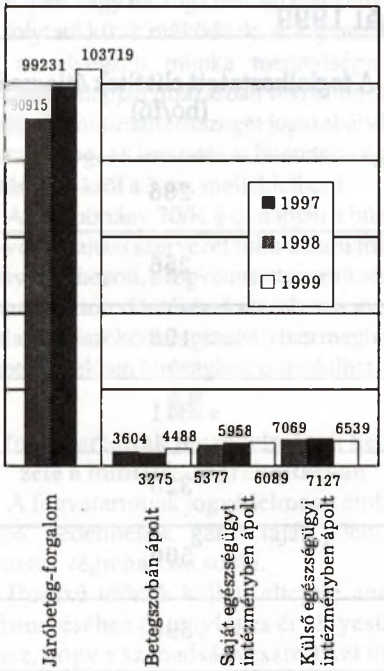
– az egészségügyi ellátás első szintje az egyes büntetés-végrehajtási intézetekben biztosított *alapellátás*, állandó vagy szerződés alapján jelen lévő szak- és fogorvosok útján. Az intézetben a folyamatos egészségügyi alapellátást szakképzett ápolók segítik, ők végzik a beteg fogvatartottak gyógyszerrel való ellátását és az orvos által kiírt egyéb egészségügyi ápolói tevékenységet. A fogvatartottak egészségi állapotáról, valamint az intézeten belüli egészségügyi ellátásról valamennyi intézet hivatalos nyilvántartást vezet az egészségügyi adatok nyilvántartására vonatkozó jogszabályok szigorú betartásával;

– az egészségügyi ellátás második szintje a *szakrendelői ellátás*, ami a helyi polgári, egészségügyi intézményekben vagy a Büntetés-végrehajtás Központi Kórházának szakosztályain történik;

– *az egészségügyi ellátás harmadik szintjét képező kórházi ellátás* a már említett Büntetés-végrehajtás Központi Kórházában (Tököl) vagy a szükséges feltételek hiányában polgári kórházban történik. (A fogvatartottak egészségügyi ellátásával kapcsolatos adatok a 2. sz. mellékletben).

2. sz melléklet

A fogvatartottak egészségügyi ellátása 1997–1999 között

Az alkotmány 59. § (1) bekezdése értelmében *„a Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jó hírnévhez, a magánlakás sérthetetlenségéhez, valamint a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog."* Ezen rendelkezések azáltal érvényesülnek az intézetek gyakorlatában, hogy a szervezet valamennyi tagja esküjében vállalt kötelességet a tudomására jutott magántitok megtartására, így a fogvatartottak által elkövetett bűncselekmény, valamint a magánéletére, kapcsolattartására vonatkozó adatok és információk megtartására is. A fogvatartottak személyes adatainak a védelmét a büntetés-végrehajtási szervezetre vonatkozó 1995. évi CVII. sz. törvény a fogvatartottak nyilvántartására vonatkozó fejezete foglalja magában.

Az alkotmány 60. §-ában foglalt lelkiismereti és vallásszabadság a börtönökben is biztosított. Ez a Bv. tvr. 36/A §-ában az alábbiak szerint nyert megfogalmazást: *„a büntetés-végrehajtási intézetben minden elítélt számára lehetővé kell tenni, hogy az egyház lelkészének, illetőleg más képviselőjének (a továbbiakban együtt: lelkész) gondozásában részesülhessen."* Ez alapján a fogvatartottak a büntetés-végrehajtási sajátosságok figyelembevételével vallásukat gyakorolhatják, ennek keretében vallási könyveket, kegytárgyakat tarthatnak maguknál, az intézet vallási jellegű rendezvényein részt vehetnek és lelkigondozásban részesülhetnek. A lelkigondozás terén mérföldkőnek számít a magyar büntetés-végrehajtás történetében, hogy ez évtől főállású (a börtön állományába tartozó) lelkészekből álló börtönlelkészi szolgálat kezdi meg működését a fogvatartottak kb. 70 %-át befogadó 13 legnagyobb büntetés-végrehajtási intézetben, az előzetes házakban pedig ún. „kisegítő börtönlelkészek" fognak dolgozni.

Az alkotmány 66. §-a értelmében a nők és a fiatalkorú fogvatartottak vonatkozásában külön jogszabályi rendelkezések érvényesülnek a büntetés végrehajtása során. A rendelkezések hatékonysága érdekében önálló büntetés-végrehajtási intézetben történik a nők és a fiatalkorú személyek szabadságvesztésének végrehajtása (Kalocsa, Tököl). A nők és fiatalkorúak büntetés-végrehajtására vonatkozó végrehajtási rendelkezések az életkori és a nembeli sajátosságok figyelembevételével határozzák meg a szabadságvesztés végrehajtásának rendjét. Kiemelt figyelemmel történik a fiatalkorúak szabadságvesztésének végrehajtása, amelyben központi szerepet kap a fogvatartottak oktatása és képzése.

Az alkotmány 70/B §-a értelmében a büntetés-végrehajtási jogszabályok a fogvatartottak jogai között sorolják fel a munkához

3. sz melléklet

A fogvatartottak foglalkoztatása a bv. gazdasági társaságainál 1999

	A foglalkoztatott elítéltek átlagszáma (hó/fő)
DUNA-MIX Kft. Vác	286
ÁBRÁND Kft. Sátoraljaújhely	256
Kalocsai Konfekcióipari Kft. Kalocsa	198
Alföldi Bútorgyártó Kft. Szeged	371
Ipoly Cipőgyár Kft. Balassagyarmat	320
BUFA Kft. Budapest	500
Sopronkőhidai Kft. Sopronkőhida	390
Dunai Vegyesipari Kft. Tököl	153
NOSTRA Kft. Márianosztra	237
Ipari társaságok összesen:	2711
Állampusztai Kft. Állampuszta	588
Annamajori Kft. Baracska	379
Pálhalmai Agrospeciál Kft. Dunaújváros	687
Mezőgazdasági társaságok összesen:	1654
Összesen:	4365

való jogot. Ennek biztosítása érdekében a szabadságvesztés-büntetést végrehajtó intézetek mellett az elítéltek foglalkoztatása céljából ipari vagy mezőgazdasági tevékenységet folytató kft.-k működnek. A fogvatartottak az elvégzett munka mennyisége és minősége alapján díjazásban részesülnek, a díjazásuk minimális összegét jogszabály határozza meg. (Kimutatás a büntetés-végrehajtási kft.-kről a 3. sz. mellékletben).

Az alkotmány 70/K §-a alapján a büntetés-végrehajtási szervezet mint állami intézmény által hozott, a fogvatartott szerint sérelmesnek tartott döntésével szemben a jogorvoslati út részeként, jogszabályban meghatározott esetekben bírósághoz is fordulhat.

II.

A fogvatartottak jogvédelmének helyzete a büntetés-végrehajtásban

A fogvatartottak jogvédelme az emberi jogok védelmének garanciáját jelenti a büntetés végrehajtása során.

Hosszú időnek kellett eltelnie annak felismeréséhez és tényleges érvényesüléséhez, hogy a szabadságvesztésüket töltő elítéltek nem csupán a büntetés-végrehajtásnak alávetett, jogfosztott lények, hanem jogosultságokkal is rendelkező személyek. Az elítéltet megillető jogok között vannak olyanok, amelyeket a szabadságelvonás ténye sem korlátoz (például anyanyelv használatának joga, személyes adatok védelme, a hátrányos megkülönböztetés tilalma). A fogvatartottak állampolgári jogai között vannak továbbá olyan jogok, amit a szabadságvesztés végrehajtása módosít (így például közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez való jog, az egyesüléshez való jog). De vannak olyan jogok is, melyek a Btk. rendelkezése értelmében a szabadságvesztés végrehajtása alatt szünetelnek, tekintettel arra, hogy azok a büntetés céljával ellentétesek. Ezek elsősorban azon jogok, amelyekre a közügyektől való eltiltás kiterjed.

A hatályos magyar bv. kódex külön szabályozza az elítéltek speciális büntetés-végrehajtási jogait és kötelezettségeit. A jogok között szerepel többek között az, hogy az elítélt jogosult a büntetés-végrehajtási intézetben és a büntetés-végrehajtástól független szervhez közérdekű bejelentés, panasz, kérelem és jognyilatkozat előterjesztésére. (Jogok és kötelezettségek a 4. sz. mellékletben).

4. sz melléklet

Az elítéltek jogai a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet alapján.

2. § (2) Az elítélt jogosult

a) az anyanyelvén vagy az általa ismert más nyelven megismerni a jogaira és a kötelezettségeire vonatkozó rendelkezéseket; a magyar nyelv nem tudása miatt nem érheti hátrány; b) a büntetés végrehajtása során anyanyelvének használatára;

c) személyhez fűződő jogainak, így különösen a jó hírének, magántitkának, a személyes adatainak a védelmére, magánlakásának sérthetetlenségére.

(4) Az elítéltet a büntetés és az intézkedés végrehajtása során jogorvoslati jog illeti meg.

(5) Az elítélt fontos okból – személyi vagy családi körülményei, egészségi állapota miatt – a büntetése végrehajtásának félbeszakítását kérheti.

36. § (1) Az elítélt jogosult

a) a higiéniai feltételeknek megfelelő egészséges elhelyezésre, az egészségi állapotának és a szabadságvesztés végrehajtása alatti tevékenységének megfelelő élelmezésre, egészségügyi ellátásra;

b) a hozzátartozóival, valamint az általa megjelölt és a büntetés-végrehajtási intézet által engedélyezett személyekkel való levelezésre, a levelek gyakorisága és terjedelme nem korlátozott;

c) legalább havonként látogató fogadására; ha a büntetés-végrehajtási intézet biztonsága indokolja, az elítélt rácson keresztül beszélhet a látogatóval;

d) társadalmilag hasznos munka végzésére, a munka mennyiségének és minőségének megfelelő jövedelemre, munkavédelemre;

e) a nők és a fiatalkorúak a rájuk vonatkozó sajátos védelemre;

f) a már megállapított nyugellátások és baleseti nyugellátásának a meghatalmazott személy kezéhez vagy a büntetés-végrehajtási intézethez folyósítására, üzemi baleset esetén baleseti ellátásra és baleseti egészségügyi szolgáltatásra;

g) a büntetés-végrehajtási intézetben és a büntetés-végrehajtástól független szervhez közérdekű bejelentés, panasz, kérelem és jognyilatkozat előterjesztésére;

h) vallási vagy lelkiismereti meg-győződésének szabad megválasztására, annak kinyilvánítására és gyakorlására;

i) a személyi tulajdonához fűződő jogainak védelmére;

j) a szabadulása utáni munkába állása és letelepedése érdekében a munkáltató, valamint karitatív szervezetek megbízottjával és pártfogóval való érintkezésre;

k) naponként legalább egy órai szabad levegőn tartózkodásra;

l) pihenésre, szabadidőre, a rendszeresen végzett munka után fizetett szabadságra;

m) önképzésre, sajtótermékek megrendelésére, a büntetés-végrehajtási intézet művelődési és sportolási lehetőségeinek igénybevételére;

n) általános iskolai, indokolt esetben középfokú, valamint felsőfokú tanulmányok folytatására, a vizsgákra való felkészüléshez a jogszabályban meghatározott tanulmányi és vizsgaszabadságra;

o) ha külföldi állampolgár, államának diplomáciai, illetve konzuli képviseletéhez fordulni, annak képviselőjével érintkezni.

(2) Az elítélt jogképessége nem korlátozott. A bírósági tárgyaláson való megjelenését lehetővé kell tenni, a költségek viselése szempontjából a helyzete azonos a többi állampolgáréval.

(3) Az elítélt legalább havonként kaphat és küldhet csomagot.

(4) A terhes és a kisgyermekes elítélt nőnek az egészségét védő és a gyermek fejlődését szolgáló, e törvényen kívüli jogai nem korlátozhatók. Ha a szülésre a szabadságvesztés végrehajtása alatt kerül sor, az újszülöttet hat hónapos koráig az anyjával együtt kell elhelyezni, kivételesen engedélyezhető, hogy a csecsemő egyéves koráig anyjával együtt a büntetés-végrehajtási intézetben maradjon.

A bv. kódex vagy más törvény külön rendelkezése hiányában a szabadságvesztés nem érinti az elítéltek mint természetes személyek az alkotmányban biztosított egyéb jogosultságait, így változatlanul megilleti például:

- az élethez és emberi méltósághoz,

- a személyi biztonsághoz,
- a tulajdonhoz,
- az örökléshez,
- a házasság és a család intézménye védelméhez,
- jogtalan fogvatartás vagy egyéb károkozás esetén kártérítéshez,
- a bíróság előtti jogegyenlőséghez,
- büntetőeljárás keretében még el nem bírált cselekményei tekintetében az ártatlanság vélelméhez és a védelemhez,
- a testi és lelki egészséghez,
- a szociális biztonsághoz,
- a megszerzett nyugellátáshoz való jog.

Elítéltek kötelességei a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet alapján.

32. § A szabadságvesztés végrehajtása alatt az elítélt elveszti a személyi szabadságát; az állampolgári kötelességei és jogai annyiban szünetelnek, illetve korlátozottak, amennyiben erről az ítélet vagy törvény rendelkezik.

2. §. (6) Az elítélt köteles magát a büntetés, illetőleg az intézkedés végrehajtásának alávetni.

33. § (1) Az elítélt köteles - különösen -

a) a szabadságvesztést a büntetés-végrehajtási szervek által meghatározott helyen tölteni;

b) eltűrni a más nemű és más fokozatú elítéltektől való elkülönítést, az életkori, kriminológiai, biztonsági, nevelési és egészségügyi szempontok szerinti csoportba sorolását;

c) a büntetés-végrehajtás rendjét, biztonsági és higiéniai követelményeit megtartani, a kapott utasításokat teljesíteni;

d) a kijelölt munkát szakismereteinek és a képességeinek megfelelően, fegyelmezetten elvégezni, a munkavédelemmel és a környezetvédelemmel kapcsolatos előírásokat megtartani;

e) a büntetés-végrehajtási intézet tisztántartását és ellátását szolgáló munkában díjazás nélkül, alkalomszerűen – a külön jogszabályban meghatározott mértékben –részt venni;

f) alávetni magát a szükséges orvosi vizsgálatnak és gyógykezelésnek, a műtétre az egészségügyi jogszabályok az irányadók;

g) a tartására fordított költséghez hozzájárulni, kivéve, ha önhibáján kívüli okból nem dolgozik, és nem részesül nyugellátásban vagy baleseti nyugellátásában.

(2) Az elítélt keresményének és letétben levő pénzének a külön jogszabályban meghatározott részét a szabadulása idejére tartalékolni kell.

(4) A büntetés-végrehajtás rendjét sértő cselekmény, illetőleg bűncselekmény megelőzése és megakadályozása érdekében az elítélt megmotozható, a személyes használati tárgyai megvizsgálhatók, vele szemben törvényben meghatározott esetben és módon kényszerítő eszközök alkalmazhatók, szükség esetén biztonsági okból elkülöníthető.

A fogvatartott a fogva tartásával összefüggő ügyben született döntés (intézkedés, határozat) ellen vagy annak elmulasztása esetén panasszal fordulhat a *bv. intézet parancsnokához*.

Amennyiben a döntést az intézet parancsnoka vagy az Országos Parancsnokság kijelölt szervezeti egységének vezetője hozta, *a panasz elbírálására az országos parancsnok jogosult*.

Egyes jogszabályban meghatározott esetekben, ha a fogvatartott ügyében az országos parancsnok döntött, *a panaszt az igazságügy-miniszter bírálja el*.

A fogvatartott a fogva tartásával kapcsolatos ügyében külső szervhez is közvetlenül fordulhat. Így az ügyészséghez (bv. ügyész), – a bírósághoz a büntetés-végrehajtás keretében hozott döntés elleni fellebbezés és kereset kapcsán, az adatvédelmi biztoshoz, és jogszabályban nevesített nemzetközi szervezetekhez.

Ami a büntetés-végrehajtás felügyeletét, törvényességének kontrollját illeti, ez részben a törvénysértések megszüntetéséhez, illetve megelőzéséhez, részben a fogvatartottak jogi helyzetének védelméhez járul hozzá, továbbá biztosítja a nyilvánosságot a büntetés-végrehajtás során. A kontroll iránti igény ugyanis ott a legerősebb, ahol az állam a legsúlyosabban korlátozhatja a jogokat, így a szabadságelvonással járó szankciók során.

A büntetés-végrehajtás törvényességének felügyeletét az általános törvényességi felügyeletből adódó feladatából a Magyar Köztársaság *ügyészsége* végzi, a megyei főügyészségeken kijelölt büntetés-végrehajtási ügyész(ek) útján. Az ügyészségi törvény az ügyész számára vizsgálati, meghallgatási, intézkedési és rendelkezési jogot biztosít.

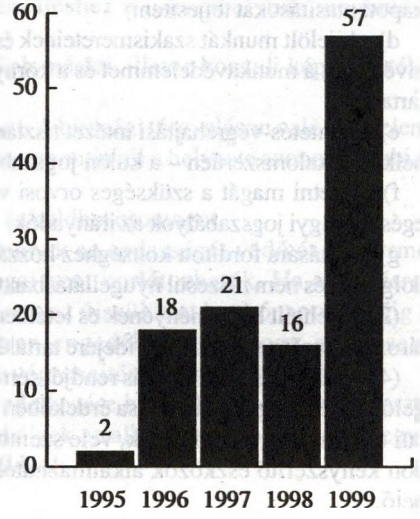
A jogállami követelmény a kiszabott büntetések és intézkedések végrehajtása feletti *bírósági kontroll*. Különösképpen igaz ez, ha a végrehajtásra kerülő szankció a személyes szabadság elvonásával jár.

Magyarországon 1979-től vezették be a *büntetés-végrehajtási bíró* jogintézményét. Jogrendszerünkben a büntetés-végrehajtási bíró nem a büntetés-végrehajtás felügyelője, hanem olyan személy, aki jogosult az ítélkező bíróság által elrendelt szankciót a végrehajtás menetében a törvény keretei között alakítani. A bíróság büntetés-végrehajtási feladatait az ügyészségekhez hasonlóan a megyei, illetve a fővárosi bíróságon működő büntetés-végrehajtási bíró látja el.

Az emberi jogok általános érvényesülése terén kiemelt szerep és feladat jut az *ombudsman* intézményének. Hazánkban kifejezetten a büntetés-végrehajtás kontrollálására szakosított ombudsman nem működik ugyan, de az emberi jogok biztosítása terén kiegészítő és helyettesítő jogvédelmet gya-

5. sz melléklet

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa által vizsgált ügyek 1996–1999 *(eset)*

korol. Az országgyűlési biztos feladatkörébe tartozik ugyanis, hogy az alkotmányos jogokkal kapcsolatban tudomására jutott visszásságokat kivizsgálja vagy kivizsgáltassa, és orvoslásuk érdekében általános vagy egyedi intézkedéseket kezdeményezzen. (A büntetés-végrehajtás területén folytatott ombudsmani vizsgálatok száma az 5. sz. mellékletben).

Az ombudsmani hivatal által országosan 1999-ben lefolytatott 1066 vizsgálati eljárás kapcsán feltárt visszásságok megszüntetésére 1018 ajánlás született, míg a büntetés-végrehajtást érintő 57 panaszból csak 2 esetben (IMEI, Kalocsa).

A feladatok eredményes megoldása érdekében a büntetés-végrehajtás területén is egyre erőteljesebben jelentkezik a társadalmi erők bevonásának és segítségének gyakorlati igénye. Ez az igény törvényi szinten fogalmazódik meg a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. sz. törvény 13. §-ának (1) bekezdésében. *„A büntetés-végrehajtási szervezet a jogszabályi keretek között együttműködik a fogva tartás körülményeinek a figyelemmel kísérésére, a szabadulás után a társadalomba való beilleszkedés elősegítésére, a karitatív tevékenység végzésére, továbbá az egyéb büntetés-végrehajtási feladatok segítésére alakult börtönmissziókkal és társadalmi szervezetekkel.....”* Ezen törvényi rendelkezés alapján a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága és az egyes büntetés-végrehajtási intézetek együttműködési megállapodás alapján rendszeres kapcsolatot tartanak különböző egyházi, karitatív és missziós szervezetekkel és személyekkel.

A társadalmi ellenőrzés szempontjából mérföldkőnek tekinthető az ez év áprilisában létrehozott civil tanácsadó testület. A tanácsadó testület munkájától a társadalmi ellenőrzés jegyében a gondok csökkenését reméli a büntetés-végrehajtás vezetése, tekintettel arra, hogy annak tagjai széles körű társadalmi elismertségnek örvendő, kiváló kapcsolatrendszerrel rendelkező személyek. Közöttük található egyházi személyiség, neves jogász és közgazdász, ismert rendező és producer, valamint a roma kisebbség képviselője is.

Összefoglalva tehát megállapítható, hogy a magyar büntetés-végrehajtás jogi szabályozottsága és végrehajtási gyakorlata – a fő problémát okozó rendkívüli zsúfoltság ellenére – folyamatos fejlődést mutat és megfelel az európai elvárásoknak. A nemzetközi és hazai jogban rögzített emberi jogok a magyar büntetés-végrehajtás során összességében érvényesülnek. Ezt támasztják alá a különböző nemzetközi szervezetek, így többek között az elmúlt év végén végzett CTP-vizsgálat megállapításai is.

Bökönyi István